

A Lindosi Anagraphé

Fordítás, kommentárok – III.

Nagy Árpád Miklós (1955) klasszika archaeológus, a budapesti Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének és a PTE BTK Klasszika Filológia Tanszékének munkatársa. Fő kutatási területe az antik mágia és ikonográfia.

Legutóbbi írása az *Ókorban*:
Sókratés Pannoniában. Szilágyi János György emlékezete (2016/1).

Bélyácz Katalin (1974) a PTE BTK Klasszika Filológia Tanszékének munkatársa. A <http://antik.szepmuveszeti.hu> és a <http://classics.mfab.hu/talismans> szerkesztője.

Legutóbbi írása az *Ókorban*:
Salamis katonái. Javier Cercas Soldados de Salamina című regénye és az európai Salamis-mítosz (2015/2).

Kató Péter (1979) ókortörténész, az ELTE BTK Ókortörténeti Tanszékének tanársegéde. Kutatási területe a hellénisztikus történelem.

Legutóbbi írása az *Ókorban*:
Illúziók a hellénisztikus polisokban (2017/1).

Balogh Evelin Eszter, Csibi-Fekete Ágnes, Cziegler Sándor, Hermann Diána, Takács Barbara, Tury István, Varga Fanni egyetemi hallgatók, PTE BTK.

A Lindosi Anagraphé első magyar fordítását négy részben adjuk közre az *Ókor* 2017-es számaiban, kommentárokkal és kísérőtanulmányokkal. A mostani szövegkiadás a sorozat harmadik darabja (az elsőt lásd: *Ókor* 2017/1, 83–88; a másodikat: *Ókor* 2017/2, 83–91). A szövegkiadást a PTE BTK Klasszika Filológia Tanszékén készítettük elő Bélyácz Katalin és Nagy Árpád Miklós szemináriumán. A szeminárium résztvevői: Balogh Evelin Eszter, Csibi-Fekete Ágnes, Cziegler Sándor, Hermann Diána, Horváth Klaudia, Takács Barbara, Tury István és Varga Fanni. A szöveg kiadásában szerkesztőként közreműködött Kató Péter (ELTE BTK Ókortörténeti Tanszék). A versbetéteket Tordai Éva fordította. Technikai szerkesztő Tury István, a szöveget Bélyácz Katalin gondozta. A fordítás függelékeként közölt kísérőtanulmányokat Varga Fanni és Bélyácz Katalin írták.

C rész

23)¹ Azok, akik Kleubulossal² betörték Lykiába, nyolc pajzsot³ és a szoborra arany koszorút.⁴ Így írja Timokritos az *Évkönyvek* első könyvében, Polykalos a *Historiai* negyedik könyvében.

24)⁵ A phasélisiek⁶ sisakokat és görbe kardokat. Ez volt a feliratuk: „A phasélisiek a solymosoktól Athana Lindiának, oikis-

tésük, Lakios vezetésével.”⁷ Így írja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

25)⁸ A gelaiak⁹ nagy kratért, amelyre ez volt ráírva: „A gelaiak Athana Patróának¹⁰ fogadalmi ajándékként az Ariaitosból szerzett zsákmány legjavát.”¹¹ Így mondja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

1 Kr. e. 6. század eleje. Az anathémák keltezésében itt és a továbbiakban Blinkenberg kiadását (1915) követjük.

2 Lindos tyrannosa a Kr. e. 6. században, a hét bölcs egyike (Albiani 1999). Lykia elleni hadjáratára vonatkozó forrás nem maradt fenn. Egy *Ilias*-scholion szerint (V. 639) a lykiaiak mindig is gyűlöltek a rhodosiakat (Blinkenberg 1915, 21; Higbie 2003, 102). Rhodos és Lykia kapcsolatáról lásd Gabrielsen 1999, 99–101.

3 A 4-4 pajzs talán a tetrastylos-templom elülső és hátulsó oldalára kerülhetett (Blinkenberg 1915, 21).

4 Értsd: Athana Lindia szobrára. A *stephané* koszorút és diadémot egyaránt jelenthet.

5 Kr. e. 690 után.

6 A Lykia keleti partján fekvő Phaselist a lindosiak alapították Lakiosnak, Antiphamos testvérének (lásd alább, 9. jegyzet) a vezetésével (Blinkenberg 1915, 21). A görbe kardokat (*drepana*) Hérodotos a lykiaiak és a káriaiak jellemző fegyvereként említi (VII. 92–93).

7 A solymosok lykai nép, a nevüket viseli a Phasélis közelében lévő Solyma hegység. A solymosokkal valószínűleg a város ala-

pításakor vagy röviddel utána keveredtek harcba a rhodosiak (Blinkenberg 1915, 21).

8 Inkább 7., mint 6. század. A fogadalmi ajándék a tyrannis létrejötté előttre tehető, mert a nép (*gelóioi*) van megjelölve felajánlónak (Blinkenberg 1915, 21–22).

9 A hagyomány két *oikistés*nek tulajdonítja Gela megalapítását: Hérodotos a télosi Gelont és a lindosi Antiphémost (VII. 153), Thukydidés a krétai Entimost és a rhodosi Antiphémost, az Anagraphé pedig a lindosi Deinomenést és Antiphámost nevezi meg (Anagraphé C 28).

10 Lindosról és Geláról nem maradt ránk olyan forrás, amely Athana Patróa kultuszára utalna. Adódik a feltevés, hogy itt nem egy kultusznevről van szó. A *Patróa* jelző a gelaiak Athénével való kapcsolatát hangsúlyozza (Higbie 2003, 106).

11 Gela egyike annak a négy városnak, amelyik *akrothiniont* ajándékoz Athanának legyőzött ellenségeitől. Az Ariaitos név feltehetőleg egy ismeretlen településre utal, amely felett a gelaiak előzőleg győzelmet arattak. A zsákmányból szerzett kratért valamikor a Kr. e. 7. század elején ajánlhatták fel az istennőnek (Dunbabin 1948, 113).

26)¹² Amphinomos és fiai¹³ fából faragott tehenet és borjút. Ez volt a feliratuk:

„Amphinomos meg a sarjai adták nagy Sybarisból ezt a tizedrészt, mert megmenekült a hajó.”

Így írja Gorgón a *Rhodosról* második könyvében, Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

27)¹⁴ Phalaris, Akragas¹⁵ tyrannosa¹⁶ domborműves kratért;¹⁷ egyik oldalán a titanomachia, a másikon Kronos, amint elveszi Rheától a gyerekeiket és lenyeli őket.¹⁸ A kratér peremére ez volt ráírva: „Daidalos¹⁹ adott engem Kókalosnak vendégajándékul”; a lábára pedig: „Phalaris Akragasból Athana Lindiának.”²⁰ Így írja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

28)²¹ A lindosi Deinomenés, aki Gelón, Hierón, Thrasybulos és Polyzalos apja, és aki Antiphamossal megalapította Gelát:²² Gorgót. Ciprusfából készült, az arca kőből.²³ Ez volt a felirata: „Deinomenés, Molossos fia adta fogadalmi ajándékul Athana Lindiának, tizedajándékként a szicíliaiaktól.” Így írja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

29)²⁴ Amasis, Egyiptom uralkodója, len mellvértet.²⁵ Minden fonal 360 szálból volt sodorva. Így írja a thurioibeli Hérodotos²⁶ a *Historiai* második könyvében, Polyzalos a negyedik könyvében. Hierón a *Rhodosról* szóló művének első könyvében azt mondja, hogy a mellvérttel együtt két aranyasztort is felajánlott. Ugyanígy: Agelochos, *Évkönyvek*, első könyv; Aristión, *Évkönyvek*, első könyv; Aristónymos, *Történeti áttekintés*; Onomastos, *Évkönyvek*, első könyv. Xenagoras az

Évkönyvek első és negyedik könyvében azt mondja, hogy a mellvérttel és a két szoborral együtt tíz phialét is felajánlott, és hogy a szobrokon két felirat is volt. Az első így szól:

„Aigyptosnak a messzedicső ura adta, Amasis.”

A másikat azzal az egyiptomi írással írták, amelyet szentnek neveznek. Ugyanígy ír Hierobulos is a mastrosoknak szóló lefelében.

30)²⁷ Az akragasiak Athana-szobrot, amelynek a szabadon lévő testrészei elefántcsontból készültek.²⁸ Ez volt a felirata: „Az akragasiak Athana Lindiának ajándékul, a Minóából²⁹ szerzett zsákmány legjavát.” Így írja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

31)³⁰ Pollis,³¹ Syrakusai tyrannosának nagybátyja szobrokat, amelyeket *daidaleiának* hívtak.³² Feliratuk ez volt:

„Pollis, a Sósilasé, eme műremeket felajánlja itt Lindosban Athanának, maga s két fiusarja.”

Így mondja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

32)³³ Artaphernés, a perzsák királyának, Dareiosnak a hadvezére fülbevalót, nyakláncot, tiarát, *pseliát*, tört és nadrágot.³⁴

Így mondja Eudemos a *Lindiakon* című művében, Myrón a *Rhodos dicsérete* első könyvében és Timokritos az *Évkönyvek* első könyvében. Hierónymos úgy írja a *Héliaka* első könyvében, hogy ezekkel együtt egy kocsit is felajánlott. Ugyanígy: Polyzalos, *Historiai*, negyedik könyv; Aristión, *Évkönyvek*, első könyv; Hierón, *Rhodosról*, első könyv.

12 Kr. e. 7–6. század.

13 A felirat tanúsága szerint Amphinomos és fiai Sybarisból érkeztek. Feltehetőleg kereskedelmi kapcsolatban álltak a szigettel, vagy hajójuk a város közelében menekülhetett meg. A hagyomány úgy tartja, Sybaris rhodosi gyarmatváros volt (Strabón VI. 1, 14).

14 Kr. e. 550 k.

15 Akragas (Agrigentum, Agrigento) rhodosi és krétai telepések által alapított város Szicília déli partján.

16 Phalaris, Akragas tyrannosa: Kr. e. 571–555; az utókor számára csak kegyetlenségeinek emlékezete maradt fenn. Lásd Patzek 2000.

17 A *toreuó* a fémek domborításának jellemző igéje, ezért alighanem fémből készült kratérról van szó.

18 Bár az Anagraphé itt archaikus kori művet említ, a téma ábrázolásának legkorábbi ismert emléke csak a Kr. e. 5. századból való (Serbeti 1992, 145, 25. sz., 146).

19 Daidalos mítikus építész, szobrász és feltaláló, a krétai labyrinthus megépítője, a művész archetípusa (erről lásd Philipp 1968). Mivel segítette Théseus szökését Krétáról, Minós büntetése elől Szicíliaba menekült, és Kókalos király udvarában talált menedéket. Akragasszal való kapcsolatát az a hagyomány is mutatja, hogy a város közelében felépített egy erődöt, amelyet bevehetetlennek tartottak (Diodóros Siculus IV. 78, 2).

20 A kratért tehát eredetileg Daidalos ajándékozta Kókalosnak, később pedig Phalaris Athana Lindiának (hasonló kettős ajándék: Anagraphé B 16).

21 Kr. e. 525 k.

22 Gela megalapítására lásd a 9. jegyzetet. A gelai Deinomenés a Deinomenida dinasztia megalapítója. Fiai közül Gelón, Hierón és Thrasybulos Syrakusai tyrannosai voltak a Kr. e. 5. században (Meister 1997).

23 Akrolith szoborról van tehát szó: a szabadon álló testfelületek kőből, illetve értékesebb anyagból készültek, mint a ruhával fedett részek, amelyeket faszerkezet tartott össze. Lásd Häger-Weigel 1997, 3–12. Hasonló kettős szerkezet jellemzi az arany-elefántcsont (chryselephantin) szobrokat (Anagraphé B 30; lásd alább, 28. jegyzet).

24 Kr. e. 570 után.

25 Az anathémáról lásd Varga Fanni kísérő tanulmányát.

26 A mű egyes kézírataiban Hérodotos halikarnassosiként szerepel, mivel ott született, mások szerint viszont thurioibeli, mivel részt vett a város megalapításában (Higbie 2003, 116).

27 Kr. e. 6. század második fele.

28 A chryselephantin szobrokról lásd Lapatin 2001. Említést érdemel még egy fontos új lelet, a latiumi Anguillarában talált, életnagyságú elefántcsont arc: Il volto d'avorio 2003.

29 Minóá (később Hérakleia Minóá): Selinus kolóniája. A város Minósról kapta a nevét, aki a mítosz szerint itt szállt partra Sziciliában, amikor Daidalost üldözte. A város legyőzése Kr. e. 510 utánra tehető. Lásd Higbie 2003, 119.

30 Valószínűleg Kr. e. 6. század.

31 A következő szó töredékes, talán népnév (*ethnikon*) vagy a tyrannos neve állhatott itt (Blinkenberg 1915, 27). Pollis nevű szicíliai tyrannost említ Athénaios I. 31 b és Ailianos: *Varia historia* XII. 31.

32 Ch. Blinkenberg szerint a *daidaleia* a fogadalmi epigrammában szereplő „műremek” (*daidale' erga*) kifejezést értelmezi önálló tárgytípusként. Bárhogy legyen is, olyan tárgyakról van szó, amelyeket Daidaloszhoz és így a mítikus múlthoz kapcsolnak (Blinkenberg 1941, 175). Daidaloszról lásd fent, 19. jegyzet.

33 Kr. e. 490 tavasza.

34 Az anathémához lásd Bélyácz Katalin kísérő tanulmányát.

33)³⁵ A Soloi-beliek³⁶ domborműves phialét,³⁷ közepén aranyozott Gorgóval. Ez volt a felirata: „A Soloi-beliek Athana Lindiának tizedajándékot és a zsákmány legértékesebb részét,³⁸ amelyet Amphilochos vezetésével szereztek [...]tól és [...]tól.” Így írja Xenagoras az *Évkönyvek* első könyvében.

34)³⁹ A lindosiak a Krétáról szerzett zsákmányból tizedajándékként aranykoszorút, nyakláncokat, és ők adták a szobor további díszének jó részét is. Így írja Xenagoras az *Évkönyvek* negyedik könyvében.

35)⁴⁰ A damos⁴¹ azokat az ajándékokat, amelyekkel Artaxerxés perzsa király megtisztelte őt:⁴² arany nyakláncot, tiarát, drágakövel berakott *akinakést*, fogóján almával,⁴³ drágakövel berakott arany *pseliát* (értékük összesen 1375 arany)⁴⁴ és királyi palástját. Így mondja Ergias a *Historiai* harmadik könyvében, Zénón az *Évkönyvek* [...] könyvében, Timokritos az *Évkönyvek* második könyvében, Hierón a *Rhodosról* harmadik könyvében, Hagestratos az *Évkönyvek* második könyvében.

36)⁴⁵ A lindosiai hálaajándékul Nikát, értéke 1300 arany.⁴⁶ Így írja Agelochos az *Évkönyvek* kilencedik könyvében.

35 Valószínűleg archaikus kori.

36 Soloi Kilikiában van, a mai Viranşehir mellett (Radt 2009, 117). A hagyomány szerint (Strabón XIV. 5, 8) lindosiak alapították (Blinkenberg 1915, 29).

37 A *toreuó* értelmezésére lásd a 17. jegyzetet.

38 A szöveg itt tizedajándékot (*dekate*) és *aparchét* (a zsákmány legértékesebb része) is említ. A fogadalmi ajándék ezúttal alighanem mindkét funkciót betöltötte. Az *aparché* csak ritkán jelent hadizsákmányból állított fogadalmi ajándékot, elsődleges jelentése: zsegeáldozat. Lásd Jim 2014, 36–38.

39 Valószínűleg archaikus kori.

40 Kr. e. 4. század közepe.

41 A feliratokon így nevezi meg magát a rhodosi állam, amelyet 407-ben alapítottak (Blinkenberg 1915, 29). A 34–37. caputban váltokozva szerepelnek a lindosiak és a damos ajándékai.

42 Az anathémához lásd Bélyác Katalin kísérő tanulmányát.

43 A fordításban az alma szó választásával (*μᾶλα*) eltérünk a megadott görög szövegtől, ahol *μᾶλα* olvasható, és Blinkenberg kiadását (1915) vesszük alapul. Wilamowitz értelmezése szerint az alma aranydíz lehetett a kard fogóján (Blinkenberg 1915, 30). Alma-vagy gránátalmadisz perzsa fegyverzet: Hérodotos VII. 41.

44 Az arany (*chrysos*) feltehetőleg a makedón aranystatéra utal, ami a hellénisztikus kor szokásos pénzneme volt. A pontos adat egykorú dokumentumokra vezethető vissza (Blinkenberg 1915, 30–31).

45 A Kr. e. 4. század közepe után.

46 Lásd 44. jegyzet.

47 Kr. e. 285–246, tehát későbbi, mint az utána következők, megtörve a különben egyenes kronológiai rendet, amit az Anagraphé ezen része követ. Blinkenberg magyarázata szerint ennek oka az, hogy a szöveg egy csoportban tárgyalja a rhodosiak fogadalmi ajándékait, s utánuk az uralkodók fogadalmi ajándékai következnek (Blinkenberg 1915, 31).

48 Egyetlen más forrásunk a Rhodos és II. Ptolemaios Philadelphos közötti háborúról Polyainos, aki beszámol az Agathostratos vezetete rhodosi flotta Chremonidés felett aratott győzelméről (V. 18). Berthold ennek alapján a háborút Kr. e. 262 és 246 közé teszi, azaz Chremonidés Athénból való elmenekülésének és II. Ptolemaios Philadelphos halálának éve közé (1984, 89–92). Az uralkodó feltehetőleg ajándékáról lásd Anagraphé C 39.

37)⁴⁷ A damos pajzsot, egy jóslat utasítása szerint: ha majd felajánlották Athanának, csak akkor lesz vége a Ptolemaios Philadelphos ellen folyó háborúnak.⁴⁸ És így is lett. Így írja Timokritos az *Évkönyvek* negyedik könyvében. A pajzsra ez van ráírva:⁴⁹ „A rhodosiak damosa Athana Lindiának, a jóslat szerint.”

38)⁵⁰ Alexandros basileus⁵¹ vassulymokat.⁵² Ez a feliratuk: „Alexandros basileus, miután csatában legyőzte Dareioszt,⁵³ és Asia ura lett, ajánlotta fel Athana Lindiának, a jóslat szerint, Theugenés, Pistokratés fia papsága idején.” Ez áll a *Lindosi Határozatokban*. Felajánlott pajzsokat is,⁵⁴ amelyeken felirat van.

39)⁵⁵ Ptolemaios basileus⁵⁶ hús marhakoponyát.⁵⁷ Ez van rájuk írva: „Ptolemaios basileus mutatta be az áldozatot Athana Lindiának, Athanas, Athanagoras fia papsága idején.” Forrás: *Lindosi Határozatok*.

40)⁵⁸ Pyrrhos basileus⁵⁹ vassulymokat⁶⁰ és a saját fegyvereit,⁶¹ amelyeket a csatákban használt, egy dódonai jóslatnak megfelelően. Így áll a *Lindosi Határozatokban*, így írja Zénón az

49 Itt vált át a szöveg a feliratok idézésekor praeteritum perfectumról praesens perfectumra. Ez tehát az első felirat, ami a jelek szerint az Anagraphé készítése idején is olvasható volt, a korábbiakra a szöveg csakis források alapján utalt.

50 Kr. e. 330 k.

51 Az itt említett ajándék az alábbi kontextusba illeszkedik: III. Alexandros (Kr. e. 356–323), miután legyőzte a perzsákat, a hadizsákmány egy részét szétküldte a görög városokba (Plutarchos: *Alexandros* 34, 1). Nagy Sándor és a rhodosiak jó kapcsolatára további források is utalnak, így például Plutarchos: *Alexandros* 32, 6 alapján tőlük kapta a köpenyt, amivel csatába ment. Halála után Rhodoson kultusszal tisztelték (Blinkenberg 1915, 33; CAH VII. 1. 1984, 90 és 95. jegyzet).

52 Vassulyom: *bukephala* = *tribolos*. Csatákban használatos kisméretű, fém hajtófegyver. Amikor földet ér, kialakításának köszönhetően négy hegye közül az egyik mindig felfelé áll, így sebesítve meg az emberek és az állatok lábát (LSJ, s. v. τριβόλος III; Higbie 2003, 134–135). A *bukephala* azonban jelenthet marhakoponyát is, ami az áldozati állatra utal, akár ikonográfiai elemként is, például domborműveken, festményeken. Lásd Anagraphé C 39 (Blinkenberg 1915, 33). A szó jelentését itt a hadizsákmányra utaló kontextus dönti el.

53 Alighanem az arbélai (gaugamélai) csatában (Kr. e. 331. szeptember 30).

54 A *hoplon* fegyvert és pajzsot egyaránt jelenthet.

55 Kr. e. 304 k.

56 Az adományozó azonosítása bizonytalan, de valószínűleg I. Ptolemaios Sótérről (Kr. e. 366–282) van szó, aki Démétrios Poliorkétés ostromakor segített Rhodosnak. Lásd ehhez a 3. epiphaneiát. A hálás rhodosiak adták neki a Sótér melléknevet, és kultusszal tisztelték (Blinkenberg 1915, 33). Egy másik értelmezés szerint Ptolemaios Philadelphosról van szó, vö. Anagraphé C 37, lásd 48. jegyzet (Higbie 2003, 137).

57 Lásd 52. jegyzet.

58 Kr. e. 296–272.

59 Pyrrhos, éveirosi király (Kr. e. 318–272). Figyelemre méltó, hogy a hellén világ két távoli pontja, az éveirosi Dódóné és a rhodosi Lindos kapcsolódik itt össze. Az anathéma pontos alkalma és ideje ismeretlen (Blinkenberg 1915, 33).

Évkönyvek második könyvében, Agelochos az *Évkönyvek* második könyvében és Hagestratos az *Évkönyvek* második könyvében. A fegyverekre ez van ráírva: [...].

41)⁶² Hierón basileus⁶³ a saját fegyvereit. Így áll a *Lindosi Határozatokban*, így írja Hagestratos az *Évkönyvek* második könyvében, [...] a *Chronoiban*. A fegyverekre ez van ráírva: „Hierón basileus, Hieroklés fia Athana Lindiának.”

42)⁶⁴ Philippos basileus tíz könnyű pajzsot, tíz lándzsát, tíz sisakot.⁶⁵ Ez van rájuk írva: „Philippos, a makedónok királya, Démétrios basileus fia a dardanosok és a maidosok (?) feletti győzelméért Athana Lindiának.” Így áll a *Lindosi Határozatokban*. [...]

60 Lásd 52. jegyzet.

61 A hoplon értelmezéséhez lásd az 54. jegyzetet.

62 Kr. e. 269–215.

63 II. Hierón, Szirakusai uralkodója (Kr. e. 306–214). Vö. Meister 1998.

64 Kr. e. 220–179.

65 Az adományozó V. Philippos makedón király (Kr. e. 238–179) (Higbie 2003, 140). A *pelta* félhold alakú vagy kerek könnyű pajzs, amelyet fából készítettek, kívülről pedig bőrrel borítottak (Burckhardt 2000). A *sarissa* a makedón phalanxban használt hosszú (4,5–5,4 m) lándzsa (Burckhardt 2001; Higbie 2003, 140–141). A *perikephaleia* sapkát vagy sisakot jelent (Herzog–Hauser 1981).

Függelék

Egy fáraó ajándéka

Varga Fanni

A felirat 29. anathémája egy lenből szőtt, gazdagon díszített mellvért, amellyel Amasis,¹ Egyiptom uralkodója ajándékozta meg Athénát. Jelentőségét már az is mutatja, hogy itt a leghosszabb az ajándék leírása, és az Anagraphé készítői itt adják meg a legtöbb ókori forrást. Kilenc műre hivatkoznak, amelyben szerepel a mellvért, esetleg további ajándéktárgyakkal kiegészítve. Végül egyedül itt olvashatunk számunkra is elérhető forrásról, Hérodotosról, hiszen az Anagraphén idézett többi mű nem maradt fenn.

Először érdemes áttekinteni, hogy milyen mellvérték álltak rendelkezésre az ókori katonák számára. A kutatók öt típust különböztetnek meg.² Az első háromba a fémlemezből készült páncélok sorolják. Az első a harang alakú mellvért, amely az alsó részénél kifelé hajlik. A második típus hasonló, itt azon-

1. kép. Harcba induló férfi felveszi len mellvértjét.
Athéni vörösalakos kylix, Duris, Kr. e. 480–470.
London, British Museum

(forrás: https://ambatii.files.wordpress.com/2010/11/linothorax_e601.jpg)

ban elmarad a jellegzetes kifelé hajló alsó rész. A harmadik az egyetlen fémlemezből kialakított, a férfitest anatómiáját követő mellvért. A negyedik típusba a fémtől különböző anyagból – textilből vagy bőrből készített – mellvérték tartoztak, amelyek egyes részeit kiegészítésként kisebb fémbetétek fedhették. Végül az ötödik típust a hibrid páncélok alkotják: felső részük fémből, az alsó pedig bőrből vagy textilből készült.

A len könnyen természetű, gyorsan nő, ezért olcsó alapanyagnak számított. A len mellvérték (*linothorax*) használata széles körben elterjedt volt a Mediterráneumban.³ A fenti tipológia negyedik csoportjába sorolhatók, anyaguk miatt azonban régészeti leletként nem maradtak fenn. Csupán írott és képi források segítségével következtethetünk arra, milyenek is lehettek. Készítésük folyamatáról nincsenek közvetlen adataink, de nemrégiben egy amerikai kutatócsoport megpróbálta újraalkotni a *linothorax*ot, és kísérletekkel bizonyítani a hatékonyságát.⁴ A kísérlet során több kérdést is tisztázni akartak. Fontos tudnunk például, mi adhatta a páncél viszonylagos merevségét, amelyre az ábrázolások alapján következtethetünk (1. kép). Hiszen a képeken jól látszik, hogy a mellvért felvételénél a vállvédő rész a rögzítés előtt egyenesen felfelé áll, míg a már felcsatolt darabnál ívelten görbül a váll felett, a mellkasnál pedig egyenes.⁵ Amikor a katona felveszi a páncélját, a testet körbeölelő részt maga köré hajtja, majd rögzíti.⁶

A mellvért szövetrétegeinek összerősítésére két lehetőség merült fel: a varrás és a ragasztás. Az előbbit elvetették azon az alapon, hogy nincs erre utaló nyom az ábrázolásokon. Véleményük szerint a vázaképeken látható *linothorax*ok a szövetrétegek összeragasztásának köszönhetik merevségüket.⁷ Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül, hogy a görög ikonográfiában a használati tárgyak megjelenítése nem szükségképpen egyezik a valósággal. Így nem lehet perdöntő érv a varrás képi hiánya, és a páncélzat merevségére sem adhat biztos magyarázatot.

Az ábrázolások alapján a len mellvért felépítését a következőképpen rekonstruálhatjuk (2. kép). A mellkast körülölelő vázat a hátulról előrehajtott vállrésszel fogatták össze, a vállrész alját pedig egy-egy zsinór segítségével rögzítették a vázhoz. A páncélzat alsó részén az altest védelmére szolgáló szövet- vagy bőrcsíkokat (*pteryges*) láthatjuk.

*Linothorax*okat gyakran említenek ókori szövegek diplomáciai vagy fogadalmi ajándékként, például Pausaniasnál,⁸ a *Görög Antológiában*,⁹ Hérodotosnál,¹⁰ egy délosi feliraton¹¹ és esetünkben, a Lindosi Anagraphén. A szövegek többségében a megnevezésnél jelzik elkészítésének módját is: lenből szőtt mellvért. Az Anagraphé tanúsága szerint az Amasis által ajándékozott darab fonalaikat egyenként 360 szálból sodorták. Hérodotos erről csupán annyit ír műve második könyvében, hogy „egy csodálatra méltó vászon mellvért” (θώρακα λίνεον ἀξιοθέητον).¹² Egy későbbi fejezetben viszont részletes leírást kapunk egy másik példányról, amelyet a fáraó a spártaiaknak ajándékozott, és amelyet Hérodotos a lindosi párjának nevez.¹³

Ennek a fonalait is 360 százból szőtték, továbbá gyapot-¹⁴ és aranszálakkal hímzett figurális díszítése volt. Az Aldrete-ék által végzett kutatás alkalmával a képi forrásokon szereplő mellvérték díszítéseit is összegezték. Előfordultak egyszerű, díszítetlen darabok, de a legtöbbször csillag- vagy napmotívummal, geometriai mintákkal, állatok, mitológiai alakok ábrázolásával, olykor bőrdarabokkal, fémlemezekkel tették egyedivé¹⁵ a mellvértet. A pompeii Alexandros-mozaikon (3. kép) jól látható a makedón hadvezér gazdagon díszített len mellvértje, amelynek szegélyét pirosra színezték, a vállrészen növény- vagy csillagmotívum, a mellkasán pedig Gorgó-fej látható. Nagy Sándor díszes övvel kötötte körbe a derekát, a hasánál fém vagy bőr rátét, a páncél alatt pedig duplasoros ágyékvédő (*pteryges*) szolgált védelmül.

Az Amasis által ajándékozott mellvért híre évszázadokon át fennmaradt, emléket sokféle írás őrizte. Hogy maga a páncél mikor pusztult el, nem tudjuk. Az Anagraphé múlt idejű állítmányt használ a mellvért bemutatásánál, ami arra utal, hogy Kr. e. 99-ben a darab már nem létezett.¹⁶ Ennek azonban ellentmond Plinius adata, aki szintén tudósít a fáraó ajándékáról.¹⁷ Beszámol arról, hogy a közelmúltban C. Licinius Mucianus consul tanulmányozta a darabot, amely akkorra már szinte tönkrement a sok vizsgálgatás miatt. Eszerint tehát a Kr. u. 1. század közepén megvolt még, bár nagyon megrongálódott állapotban.¹⁸

Plinius a fonalak vastagsága kapcsán, Hérodotosztól eltérően, 365 szálat említ. Bármelyik adatot nézzük is, bizonnyal az év napjainak számára utal. A civil¹⁹ egyiptomi időszámításban egy év 360 nappól állt, amelyet 12 egyforma hónapra osztottak, majd ehhez hozzáadtak 5 kiegészítő (epagomenális) napot, így jött ki a 365 nap.²⁰

Végül Ailianos is említi a mellvértet a Kr. u. 3. század elején, amikor a halkyón madárfaj fészket mutatja be: ezt olyan ügyesen szövök, hogy sem kövel, sem vasfegyverrel nem lehet megrongálni.²¹

Hogy Amasis ajándékának jelentőségét megértsük, a felirat eddigi adományozóinak listáját kell áttekintnünk. Ha figyelembe vesszük, hogy az Anagraphé szerzői a templom legfontosabbnak ítélt anathémáit gyűjtötték össze, és időrendben sorolják fel őket a mitikus időktől kezdve,²² akkor Amasis fáraó az első, aki nem mitikus alak, hanem jól azonosítható történelmi személy, és nem is a hellén közösség tagja. Mindez jól mutatja a szentély nemzetközi jelentőségét.

A források tanúsága szerint a fáraó számos görög szentélynek, polisnak küldött vendégbaráti ajándékot: Delphoinak pénzadományt, Kyrénébe egy Athéna-szobrot és egy portrét, Samosra két portrét,²³ a spártaiaknak pedig az említett len mellvértet.²⁴ A lindosi Athéna-szentélynek azonban nemcsak vendégbarátságából küldte anathémáit, hanem Hérodotos szerint alapításának emlékére is, hiszen a szentély már a régmúltban összekötötte az egyiptomiakat és a görögöket. A monda szerint

2. kép. Len mellvértet viselő ifjú. Athéni vörösalakos amphora, Kr. e. 450-425. Bécs, Kunsthistorisches Museum.

(forrás: <https://www.khm.at/objektdb/detail/58119/?offset=17&lv=list>)

1. Hérodotos II. 182

Amaszisznak Hellaszban is vannak fogadalmi ajándékai. Kyrénébe egy aranyozott Athéna-szobrot s egy saját magáról festett képet küldött, Athéna lindosi templomába két kőszobrot s egy szemrevaló vászon mellvértet, Szamoszba Hérának két, saját magát ábrázoló, fára festett képmását, amelyek az én időmíg ott álltak a szentély ajtaja mögött. Szamoszba azért küldött adományt, mert vendégbarátság fűzte Polükratészhoz, Aiakész fiához. Lindoszt viszont nem vendégbaráti kötelezettsége miatt ajándékozta meg, hanem azért, mert a lindosi Athéna-szentélyt a hagyomány szerint Danaosz leányai alapították, mikor Aigüptosz fiai elől menekültek. Ezek voltak tehát Amaszisz fogadalmi ajándékai.

Muraközy Gyula fordítása

2. Hérodotos III. 47

A lakedaimóniak felfegyverkeztek, és megindították a háborút Szamosz ellen. A szamosziak állítása szerint hálából, mert ők korábban hajóhadukkal segítségükre voltak a Messzénia elleni háborúkban. A lakedaimóniak szerint nem a segélykérő szamosziak kedvéért támadták meg Szamoszt: bosszút akartak állni a Kroiszosznak szánt vegyítőedény és az Amaszisz királytól kapott mellvért elrablásáért. A mellvért, amelyet egy évvel a vegyítőedény előtt raboltak el a szamosziak, vászomból készült, s gyapot- meg aranyfonállal élethű figurák voltak beleszőve. A leginkább bámulatra méltó azonban az anyag volt: minden egyes leheletfinom fonal háromszázhatvan százból állt, s azokat mind-mind meg lehetett különböztetni egymástól. Amaszisz e mellvért pontos mását Athéna lindosi szentélyének ajándékozta fel.

Muraközy Gyula fordítása, kis változtatással

3. Plinius: Naturalis historia XIX. 12

Csodálkozhatnak ezen azok, akik nem tudják, hogy az egykori egyiptomi király, Amasis mellvértjében, amely a rhodosiak szigetén, Lindosban, Minerva szentélyében van, minden egyes fonál 365 százból áll. Mucianus, aki háromszoros consul, nemrég említette, hogy maga is megvizsgálta, hozzátéve, hogy már csak kis része maradt meg, mert olyannyira károsította a mellvértet, hogy annyiszor megvizsgálták.

4.

Ailianos: Historia animalium IX. 17

És ha a szőtt fészkeket megütnéd kővel, nem tudnád azokat átlukasztani. S még ha vasfegyverekkel akarnád is átvágni, nem engednének, mert olyan gondosan és jól vannak szövve; akárcsak az a mellvért, amelyről azt mondják, Amasis ajándékozta Athéna Lindiának.

5.

Georgios Kedrénos: Synopsis historión I. 564, 5–10

...Lausos birtokán vannak díszes épületek és vendégfogadók, ott, ahol a philoxenos[-kút] bőségesen ellátja a helyet vízzel, innen is van a neve [philoxenos = vendégbarát]. Ott állt Athéna Lindia szobra is, amely négy könyök magas, és zöld kőből készült; Skyllis és Dipoinos szobrászok munkája. A szobrot egykor Sesóstris, Egyiptom uralkodója küldte Kleobulosnak, Lindos tyrannosának ajándékba.

6.

Georgios Kedrénos: Synopsis historión I. 616, 5–10

...sok régi szobor állt ott: a híres Knidosi Aphroditéé, a samosi Héráé és a lindosi Athénáé, amely különféle anyagokból készült és Amasis, Egyiptom uralkodója küldte a bölcs Kleobulosnak, és még nagyon sok másik.

A 3–6. szöveg Varga Fanni fordítása

3. kép. Az Alexandros-mozaik: Nagy Sándor *linothorax*ban.
Kr. e. 150–100. Nápoly, Museo Archeologico Nazionale

(forrás: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e1/Alexander_the_Great_mosaic.jpg)

ugyanis Danaos lányai Aigyptos fiai elől menekülve érkeztek Lindosra, és alapították meg a szentélyt.²⁵

Az Anagraphén azt olvassuk, hogy Amasis a mellvért mellett két szobrot és tíz phialét is ajándékozott Athana Lindiának. Hérodotos kőszobrokat (*agalmata lithina*) említ,²⁶ az Anagraphé forrásainak zöme viszont aranyszobrokról (*agalmata chrysea*) tudósít. Az ellentmondást E. D. Francis és M. Vickers azzal a feltevésével próbálta feloldani, hogy a kőszobrokat később talán bearanyozták.²⁷

Az Anagraphé után több mint egy évezredig nem hallunk Amasis lindosi szobrairól. Kedrénos bizánci történetíró (11–12. század) viszont két helyen is beszámol egy lindosi Athéna-szoborról.²⁸ Ez is zöld kőből készült (*smaragdós*),²⁹ magassága négy könyök (1–2 m) volt. Nem tudjuk, hogyan kapcsolódott az Anagraphé által említett két szoborhoz, talán ezek távoli visszhangja lehet.³⁰

Jegyzetek

- 1 Amasis (II. Jahmes, II. Ahmose, Kr. e. 569–526) a XXVI. dinasztia uralkodója, aki egy Kyréné elleni sikertelen hadjárat után kialakult lázadásnak köszönhetően lépett trónra. Hatalomra jutásáról és uralkodásáról hosszan olvashatunk Hérodotos művében (II. 162–182). Vö. Jansen-Winkel 1996.
- 2 Aldrete *et al.* 2013, 4.
- 3 További érv a len mellvért mellett, hogy a forráságban nem melegszik át úgy, mint egy bronzpáncél, és a súlya is csupán a harmada. Nem kellett testre szabni, nagy mennyiségben készíthettek belőle szabvány méreteket, amelyeket a katona könnyen magára vehetett. Mindez nagy előnyt jelenthetett egy hadsereg ellátásánál. Aldrete *et al.* 2013, 167–168.
- 4 Aldrete *et al.* 2013.
- 5 Aldrete *et al.* 2013, 24–25.
- 6 Aldrete *et al.* 2013, 88–89. A legtöbb ábrázoláson a harcos bal oldalán ér össze a páncél két széle, amelyet lenzsinókkal kötöttek össze. A rögzítést célszerű volt a test bal oldalára helyezni, mivel a páncélzat gyenge pontját így védte a pajzs. A szilárdabb tartás érdekében övvel is körbeköthették a mellvértet.
- 7 Aldrete *et al.* 2013, 64–65. Többféle ragasztóanyaggal is próbálkoztak, főleg növényi (lenmag) és állati (nyúlbor) eredetű keverékekkel. Mivel azonban a pontos receptúrát nem ismerik, a rekonstrukciókat egy univerzális (PVA) és egy állati eredetű ragasztó keverékével készítették el (uo., 78–79).
- 8 Pausanias I. 21, 7. és VI. 19, 7.
- 9 *Görög Antológia* VI. 129.
- 10 Hérodotos II. 182 és III. 47.

- 11 *Inscriptions de Délos* 1403 Face B fr. b. col. I.1. 43. sor.
- 12 Hérodotos II. 82. Lásd az 1. szöveget a margón.
- 13 Hérodotos III. 47. Lásd a 2. szöveget a margón.
- 14 εἰρίοισι ἀπὸ ξύλου. A gypjúnál egzotikusabb anyagnak számított, vö. Pekridou-Gorecki 1997.
- 15 Aldrete *et al.* 2013, 41–46.
- 16 Lásd Anagraphé C 37, ill. 49. jegyzet.
- 17 Plinius: *Naturalis historia* XIX. 2. Lásd a 3. szöveget a margón.
- 18 Blinkenberg 1915, 25; Higbie 2003, 114.
- 19 Az egyiptomi időszámításban az újévet a Sirius (Sóthis) csillag napkelte előtti (heliakus) felkelésétől számították. Mivel az évet 365 napra osztották fel, a Sirius csillag újabb megjelenése pedig 365 és egynegyed nap után történt (szoláris év), ezért a civil újév négyévente 1 nappal korábbra esett. Ahhoz, hogy a civil naptári újév és a Sirius heliakus felkelése ugyanarra a napra essen, 1460 évnek kellett eltelnie (Sóthis-ciklus). A mezőgazdaságban azonban előszeretettel használták a holdnaptárt is (Clagett 1995, 5–6).
- 20 Clagett 1995, 4.
- 21 Ailianos: *Historia animalium* IX. 17. Lásd a 4. szöveget a margón.
- 22 Nagy 2017.
- 23 Hérodotos II. 182.
- 24 Hérodotos III. 47.
- 25 Hérodotos II. 182. Danaos és Aigyptos egyaránt Belos egyiptomi király fia volt. A történet forrásainak bemutatása (Ch. Blinkenberg nyomán): Higbie 2003, 63–64.
- 26 Hérodotos II. 182.
- 27 Francis–Vickers 1984, 120.
- 28 Kedrénos: *Synopsis historiôn* I. 564, 5–10 és I. 616, 5–10. Kedrénos a két szöveghelyen két különböző ajándékozót nevez meg: először III. Sesóstrist, aztán Amasist. Viszont mindkét helyen azt írja, hogy a szobrot Kleobulosnak ajándékozta a fáraó. Ha ez így volt, nem lehet szó III. Sesóstrisról, aki Kr. e. 1860 körül uralkodott, míg Kleobulos a Kr. e. 6. században volt Lindos tyrannosa, tehát kortársa volt Amasisnak. Francis–Vickers 1984, 121; a szöveghelyek: Bassett Guberti 2000, 23, 6. és 7. jegyzet.
- 29 A két szoborról legutóbb: Nagy 2017, 89.
- 30 E. D. Francis és M. Vickers feltevése szerint ha a Kedrénos által bemutatott Athéna Lindia-szobor azonos a Hérodotos és az Anagraphé szövegéből ismert két szobor egyikével, akkor a másik darab Neith istennőt, Athéna egyiptomi párját ábrázolhatta. Ezt igazolhatja az is, hogy az egyikre görög, a másikra hieroglif szöveget írtak. Francis–Vickers 1984, 121.

Perzsa anathémák a Lindosi Anagraphén

Bélyácz Katalin

Az Anagraphé egy ókortudományi kutatómunka alaposságával rajzolja meg a lindosi Athéna-szentély múltját.¹ Az anathémák sora egyszerre mind a szentély történetét is bemutatja. Mivel a fogadalmi ajándékok jelentős részét hadizsákmányból szentelték, fontos szerepet kapnak az Anagraphén a görög múlt háborúi: Héaklész harcaitól és a trójai háborúktól a görögök saját küzdelmein és a görög–perzsa összecsapásokon át a makedón kor csatáig. Érdekes példaként megnézni, hogyan is jelenik meg a perzsákkal vívott háborúk emléke a Lindosi Anagraphén.

Az első perzsa hadjárat, amelynek végén Datis serege vereséget szenvedett Marathónnál (Kr. e. 490), kétszer is szóba kerül: először az egyik fogadalmi ajándék (Anagraphé C 32), aztán az első epiphaneia (Anagraphé D I)² kapcsán. Az anathéma leírásában az ajándékozó neve a szöveg töredékessége miatt hiányzik. Ch. Blinkenberg kiegészítése szerint a szöveghely (C 32) Artaphernész perzsa hadvezér nevével jelöli az ajándékot, ám feltehetőleg ugyanarról az anathémáról van szó, amelyet az első epiphaneia-ban a másik perzsa hadvezér, Datis nevével neveznek meg.³ A két részlet tehát tartalmilag szorosan kapcsolódik egymáshoz. Az epiphaneia azt a történetet meséli el, amelynek során Datis serege Rhodosra ér, és a rhodosiakat az istennő csodásan megmenti a perzsa ostromtól. Az Anagraphé itt hangsúlyozza, hogy a Hellas ellen induló perzsa sereg a görög szigetek közül elsőként Rhodost érte el, így kiemeli kitün-

tett szerepüket a háborúban. Annak emlékére, hogy az istennő megvédte őket a perzsa támadástól, ott állt Athana Lindia szentélyében a perzsák fogadalmi ajándéka (D I). A perzsák ugyanis maguk is belátták, hogy az istennő mentette meg a lindosiat, ezért engesztelésül fogadalmi ajándékot adtak neki. Ennek az anathémának a leírása olvasható tehát az Anagraphé C 32 részében.

Az anathéma a leírás szerint egy rend perzsa öltözetet tartalmazott, jellegzetes perzsa darabokkal és ékszerekkel: fülbevaló, nyaklánc (*strepton*), tiara, kar- vagy bokaperec (*pselia*), rövid kard (*akinakés*) és nadrág. Mindkét részlet szerint egy harci kocsi is tartozott még az anathémához (Anagraphé C 32, 71. sor és D I, 38. sor).

A jellegzetes perzsa öltözék darabjai jól láthatók a feltehetőleg Kr. e. 150–100 k. készült híres pompeii Alexandros-mozaik perzsa alakjain.⁴ A Lindosi Anagraphéval közel egykorú ábrázolás egy évszázadok óta bevett, klasszikus kori vázaképekről is jól ismert ikonográfiai hagyományt követ a perzsa öltözékek ábrázolásában.⁵

A perzsa háborúk zsákmányából jól ismertek a görögök által felajánlott fogadalmi ajándékok, mint például Mardonios kardja,⁶ Masistios mellvértje⁷ vagy Xerxész széke⁸ az athéni Akropolison. Mindezek olyan tárgyak, amelyek nem csupán trófeák, hanem főként az istennek adott fogadalmi ajándékok. Mint a szentélyekben évszázadokon át őrzött „múzeumi” tárgyak⁹ pedig letéteményesei egy másik kultúra megismerésének. Ezek a tárgyak ösztönzőleg hatottak a görög kultúra számára, és a kereskedelmi kapcsolatok révén is sok perzsa tárgy került Hellasba.¹⁰ „Mindez eléggé megmagyarázza azt, hogy az 5. században új, perzsa eredetű tárgyak sora tűnt fel a görög művészetben: állatfej alakú ivóedények (rhytonok), dudorokkal díszített fémcsészék, kancsók, állatfejben végződő karperecek, városok szőtt képével tarka díszruhák.”¹¹ A periklési Ódeionnak, az Akropolis déli oldalán emelt előadócsarnoknak pedig Plutarchos¹² szerint híres perzsa mintája volt: Xerxész sátra, amely a plataiai csata után hadizsákmányként került a görögökhöz. A történet hitelessége kérdéses, ám a feltételes rekonstrukciók alapján kétségtelen, hogy az épület a perzsa építészet hatását tükrözi.¹³

A Lindosi Anagraphé ráadásul olyan fogadalmi ajándékkal büszkélkedik, amelyet a háború során maguk a perzsák ajánlottak fel a lindosi szentélyben. Mindez alátámasztja a régi felismerést, hogy az ókori kultúrák közötti érintkezést részben a háborúk teremtették meg.¹⁴ A háborúknak – a konfliktuson és véres összecsapáson túl – ez az aspektusa is figyelmet érdemel.

A görög–perzsa háború tehát úgy jelenik meg a Lindosi Anagraphén, mint a görög múlt egyik fontos háborúja, amelyből múltjuk megírásakor a lindosiak is ki akarják venni a részüket, de távolról sem úgy, mint Európát és Ázsiát végtelen kettéosztó, alapító érvényű esemény, Kelet és Nyugat dichotómiájának megszületése. Az Anagraphé tehát nem támasztja alá azt a ma általánosnak mondható nézetet, hogy a perzsa háborúk ókori emlékezete a „Barbár felfedezésének” kizárólagosságán alapulna.¹⁵ Az Anagraphé szövege révén feltáruló nézőpont az ókorban egyáltalán nem példa nélküli. Általánosnak mondható, hogy Európa és Ázsia határai képlekenyek, és fő-

1. kép. Perzsa testőr az Alexandros-mozaikon. Nyakában strepton. Kr. e. 150–100. Nápoly, Museo Archeologico Nazionale (Andreae 1977, 68, 17. k. nyomán)

ként az Égei-szigetek esetében nem egyértelmű, hol húzódnak. Hérodotos például a spártaiak Samos ellen indított hadjáratát tekinti az első olyan hadjáratnak, amelyet görögök „Ázsia” ellen indítottak.¹⁶ Sőt, Pausanias, amikor megadja, mikor élt egy naxosi szobrász, a lyd és a perzsa király uralkodásának idejét adja meg referenciának.¹⁷

A rhodosiak és perzsák szoros kapcsolatát tanúsítja az a fogadalmi ajándék is (Anagraphé C 35), amelyet III. Artaxerxés király (Kr. e. 358–337 között uralkodott) mintegy 150 évvel a perzsa háborúk után, nyilvánvaló baráti gesztusként adott a lindosiaknak – amit az Anagraphé úgy fogalmaz meg, hogy a király „megtiszeltte a démost” az ajándékkal. Más forrásokból is tudjuk, hogy III. Artaxerxést szoros szálak fűzték a rhodosiakhoz: kis-ázsiai parancsnoka a rhodosi Mentór volt,¹⁸ a rhodosi állam pedig gyakran igazodott Artaxerxés politikájához.¹⁹

Az ajándék a királyi palástját is magában foglaló, az Artaphernés ajándékához nagyban hasonlító (pseliát és akinakést, tiarát, streptont is tartalmazó) perzsa öltözet volt. Érdekes itt utalni arra, hogy Plátón is a tiarát, a streptont és az akinakést nevezi meg a perzsa nagykirály öltözéke legjellemzőbb darabjaiként.²⁰ A karperec és a kard drágakövekkel volt kirakva, a kard fogóját alma díszíthette.²¹ A teljes királyi öltözet palásttal, tiarával, ékszerekkel és fegyverrel az anathémában magát a nagykirályt jeleníti meg.

Az anathéma kettős ajándék: Artaxerxés a rhodosiaknak adta az ajándékot, amit aztán a démos ajánlott fel Athana Lindiának. Az Anagraphé megadja az ajándék értékét is: 1375 makedón aranystatér.²²

Hasonlóan értékes ajándékokat a perzsa nagykirály gyakran küldött, ha egy nép, uralkodó vagy előkelő iránt akarta kifejezni a tiszteletét. Szokás szerint olyan tárgyakat adtak, amelyek a perzsák szemében a legbecsesebbek; ennek gyakran volt része a perzsa öltözet és ékszer.²³

Mintegy 150 évvel a perzsa háborúk után tehát Rhodos és Perzsia mint két baráti állam tűnik fel az Anagraphén.

Összegezve: a görög–perzsa kapcsolatok kétféleképpen jelennek meg a Lindosi Anagraphén. Az egyik pólust a perzsa háború jeleníti meg, mint a görög múlt egyik nagyszabású tette, a másik oldalon a két kultúra találkozását, kapcsolódását

2. Lóra pattanó perzsa díszes nadrágban az Alexandros-mozaikon. Kr. e. 150–100. Nápoly, Museo Archeologico Nazionale (Andreae 1977, 58, 11. k. nyomán)

láthatjuk. Ráadásul még a perzsa háború emlékét is egy becses fogadalmi ajándék őrzi, amit a perzsák ajándékoztak a Lindia-szentélynek.

Az Anagraphé alapján kirajzolódik tehát az a nemzetközi, mediterrán kapcsolatrendszer, amelyben a lindosi Athéna-szentély Egyiptommal, Krétával, Kyrénével, a szicíliai kolóniákkal – és Perzsiával állt sokrétű kapcsolatban. Az Anagraphé alapján az Athana Lindia szentély is találkozóhelye volt a görög és nem görög kultúráknak.

Jegyzetek

- 1 Nagy 2017. *Addendum*: a lindosi feltárásokról legutóbb lásd Coulié – Filimonos-Tsopotou 2014, 42–62. – Ezúton is köszönöm Nagy Árpád Miklós kritikai észrevételeit.
- 2 Lásd erről a sorozat 4. részét.
- 3 Blinkenberg 1915, 27, 35; Higbie 2003, 122.
- 4 Hase 2009.
- 5 Vö. Raeck 1981.
- 6 Démosthenés XXIV. 129; Pausanias I. 27, 1 (Gauer 1968, 43; Kosmetatou 2004, 147; Szilágyi 2006, 512).
- 7 Hérodotos IX. 22; Pausanias I. 27, 1 (Gauer 1968, 43; Kosmetatou 2004, 149; Szilágyi 2006, 512).
- 8 Démosthenés XXIV. 129. Suda, s. v. *argyropus diphros* (Kosmetatou 2004, 149; Szilágyi 2006, 512).
- 9 Mardonius kardját M. Miller meggyőzően azonosította az Akropolis leltárának egyik *akinakés*-ével (Miller 1997, 47). Lásd még Kosmetatou 2004, 147.

- 10 A görög–perzsa ábrázolásokról lásd Raeck 1984, 101–153; a perzsa tárgyak hatásáról Miller 1997.
- 11 Szilágyi 2006, 512.
- 12 Plutarchos: *Periklés* 13, 9–11.
- 13 Miller 1997, 218–242; Szilágyi 2006, 513.
- 14 „Einen solchen Austausch und Verkehr führten einerseits die Kriege herbei...” (Ross 1851, 149).
- 15 Erről a nézőpontról lásd *pars pro toto* Hall 1989.
- 16 Hérodotos III. 56.
- 17 Pausanias V. 10, 3.
- 18 Neudecker 1999.
- 19 Blinkenberg 1915, 29–30; Higbie 2003, 130.
- 20 Plátón: *Allam* 553c (idézi Blinkenberg 1915, 28).
- 21 Lásd C rész, 43. jegyzet.
- 22 Lásd C rész, 44. jegyzet.
- 23 Lásd Hérodotos III. 84; III. 160, 7–8; III. 20; VII. 116; Xenophón: *Anabasis* I. 2, 27; I. 8, 29 (idézi Blinkenberg 1915, 30).

Bibliográfia

- Albiani, M. G. 1999. *DNP* 6, 576, s. v. Kleobulos.
- Aldrete, G. S. *et al.* 2013. *Reconstructing Ancient Linen Body Armor. Unraveling the Linothorax Mystery*. Baltimore.
- Andreae, B. 1977. *Das Alexandermosaik aus Pompeji*. Recklinghausen.
- Berthold, R. M. 1984. *Rhodes in the Hellenistic Age*. Ithaca–London.
- Blinkenberg, Ch. S. 1915. *Die lindische Tempelchronik*. Bonn.
- Blinkenberg, Ch. S. 1941. *Lindos, Fouilles de l'acropole 1902–1904. II. 1. Inscriptions*. Berlin.
- Bresson, A. 1998. „Rhodes and Lycia in Hellenistic Times”: V. Gabrielsen *et al.* (szerk.): *Hellenistic Rhodes. Politics, Culture and Society*. Aarhus, 99–101.
- Burckhardt, L. 2000. *DNP* 9, 512–513, s. v. Peltastai.
- Burckhardt, L. 2001. *DNP* 11, 73, s. v. Sarissa.
- CAH VII. 1. 1984. *The Cambridge Ancient History. VII. 1. The Hellenistic World*. London *et al.*
- Clagett, M. 1995. *Ancient Egyptian Science. Volume Two. Calendars, Clocks, and Astronomy*. Philadelphia.
- Coulié, A. – Filimonos-Tsopotou, M. 2014. *Rhodes, une île grecque aux portes de l'Orient. XIe – Ve siècle avant J.–C.* Paris.
- Dunbabin, T. J. 1948. *The Western Greeks. The History of Sicily and South Italy from the Foundation of the Greek Colonies to 480 B.C.* Oxford.
- Francis, E. D. – Vickers, M. 1984. „Amasis and Lindos”: *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 31, 119–130.
- Häger-Weigel, E. 1997. *Griechische Akrolith-Statuen des 5. und 4. Jhs. v. Chr.* Berlin.
- Hall, E. 1989. *Inventing the Barbarian. Greek Self-Definition through Tragedy*. Oxford.
- Hase, F. W. 2009. „Das Alexandermosaik – ein 'Mosaikgemälde' und seine Interpretationsprobleme”: S. Hansen (szerk.): *Alexander der Grosse und die Öffnung der Welt. Asiens Kulturen im Wandel*. Ausstellungskatalog, Reiss-Engelhorn-Museen Mannheim. Regensburg, 66–75.
- Herzog-Hauser, G. 1981. *RE* 19/1, 1937, 746–747, s. v. Perikephaleia.
- Higbie, C. 2003. *The Lindian Chronicle and the Greek Creation of their Past*. Oxford.
- Il volto d'avorio 2003. *Il volto d'avorio* (kiállítási katalógus). Róma.
- Jansen-Winkel, K. 1996. *DNP* 1, 572, s. v. Amasis.
- Jim, Th. F. S. 2014. *Sharing with the Gods. Aparchai and dekatai in Ancient Greece*. Oxford.
- Kosmetatou, E. 2004. „'Persian' Objects in Classical and Early Hellenistic Inventory Lists”: *Museum Helvicum* 61, 139–170.
- Lloyd, A. B. 2000. „The Late Period (664–332 BC)”: I. Shaw (szerk.): *The Oxford History of Ancient Egypt*. New York, 364–387.
- Meister, K. 1997. *DNP* 3, 372, s. v. Deinomenes.
- Miller, M. 1997. *Athens and Persia in the Fifth Century B.C. A Study in Cultural Receptivity*. Cambridge.
- Nagy Á. M. 2017. „A lindosi Athéna-szentély – párhuzamos történet”: *Ókor* 16/2, 86–91.
- Neudecker, R. *DNP* 7, 1266–1267, s. v. Mentor [3].
- Patzek, B. 2000. *DNP* 9, 726, s. v. Phalaris.
- Pekridou-Gorecki, A. *DNP* 2, 505–506, s. v. Baumwolle.
- Philipp, H. 1968. *Tektonon daidala. Der bildende Künstler und sein Werk im vorplatonischen Schrifttum*. Berlin.
- Radt, S. 2009. *Strabons Geographika Band 8. Buch XIV–XVII: Kommentar*. Göttingen.
- Raeck, W. 1981. *Zum Barbarenbild in der Kunst Athens im 6. und 5. Jh. v. Chr.* Bonn.
- Ross, L. 1851. *Wanderungen in Griechenland im Gefolge des König Otto und der Königin Amalie, mit besonderer Rücksicht auf Topographie und Geschichte*. Band I. Halle.
- Serbeti, E. D. 1992. *LIMC* VI, 142–147, s. v. Kronos.